

Lehce do nitra temnoty

Zašmodrchaná recenze na nepravidelný román Stanislava Komárka

„Důvodů, proč psát romány, obecně není mnoho“ začíná svůj první román biolog a filozof Stanislav Komárek. Vzápětí přirovnává jeho zrod k puzení, jímž se derou bledule na jaře, vlastně protože s ním přichází až ve čtyřiačtyřiceti, ocúny v září.

Hned první věty jsou ukázkou autorovy poetiky. Spojuje se v ní skepse s intelektuální obrazností, kterou tahá z naditých kapes přírodních a společenských věd, plus onen niterný důvod „proč psát romány“, jenž se rodí z racionálně těžko vysvětlitelné slasti hledání a rozvíjení příběhu. Takhle to zní zašmodrchaně, ale Komárkův román s těžko vyslovitelným a asi i antikomerčním názvem *Opšlstisova nadace* a opatřený ne zcela odhalitelným přívlastkem „nepravidelný“, se čte jedním dechem a na jeho konci čtenář může mít chuť nadechnout se jím znova. Ne všechno se v něm odkrývá napoprvé a je vubec otázka, zda tu o nějaké velké „odkrytí“ vlastně jde. I tato nejednoznačnost je však součástí hry, v jejíchž pravidlech je, že čím víc se v ní naznačuje, tím víc musí skrývat. Psaní postmoderních románů (a ten Komárkův si o zařazení do této vágní škatule říká) je vlastně halení iluze do pestrých a lákavých závoju, jež vlají kolem neproniknutelné šalby, jíž je život, existence, svět.

To zní taky zašmodrchaně, proto raději k ději. Chtělo by se napsat, že jde alespoň v počátku o román autobiografický, který se mění v mysteriózní. Počíná v roce 1982 ve známém uprchlickém táboře Traiskirchen (zvaném „Tryskáč“) v rakouském předhůří Alp. Komárek, stejně jako jeho románový hrdina Viktor Kaplan, právě tady začal svou emigrantskou pouť. Ve vyprávění se několikrát mihne také osoba jménem Komárek jako jakýsi autor či figura přicházející do románové fikce z roviny skutečnosti. Na rozdíl od nudného biologa Komárka je však Kaplan svou specializací určen k výstřednímu dobrodružství, které vede na tajemná místa a k mnohoznačným dějům. Je totiž turkolog, což je specializace stejně exkluzivní, jako shodou okolností perspektivní. Ve Vídni se právě chystá velkolepá výstava při příležitosti třistaletého výročí (1683) neúspěšného obléhání města tureckými vojsky Kara Mustafa. Kaplanovi se navzdory prostředí prolezlémi intrikami podaří uchytit ve výstav-

ním výboru, přičemž na sebe upozorní jak vídeňské byrokratizované univerzitní kapacity, tak chtě nechtě spolupracující turecké diplomaty. Slibná kariéra se úspěšně rozvíjí poté, co ho jeden z nich upozorní na existenci Opšlstisovy nadace, již původem lotyšskoamerický filantrop a milionář obchodující se sanitární keramikou založil pro rozvoj vědeckého bádání. Kupodivu u něj uspěje Kaplanův projekt výzkumu dějin ja-

ním způsobu zmasakrování sultánem Mahmudem II. v polovině 19. století) ožívá a mění se - snad jen v Kaplanově mysli - v past, z níž nejasnými, ale stále zřetelnějšími tušenými pronásledovaný hrdina neunikne ani na druhý konec světa, na newyorský Manhattan, do sídla Opšlstisovy nadace. Spiknutí janičárů, které na sebe vzalo podobu mysticko-mafiánské lóže, jež hodlá ozdravit po svém světě, zapustilo kořeny v samém středu západní civilizace. Ironie a nic než ironie chtěla tomu, že krátce po dopsání románu v létě 2001 jiná ozdravná, nicméně z blízkého nábožensko-civilizačního okruhu pocházející organizace předvedla na tom samém místě, jak si sanitární misi představuje. To však se již stalo v realu, jak si z 11. září pamatujeme.

Tedy dobrodružný román o světovém spiknutí, které prochází dějinami podobně jako v Ekově *Foucaultově kyvadlu*, kde podobnou roli jako janičáři u Komárka sehrál templářský řád? Ano i ne. Komárek děj rozvíjí na pozadí permanentního ironického komentáře, sytí text množstvím odboček, příkladu, přímeru, informací rázu etnografického, sociologického, biologického. Možná že se polyhistor nemůže udržet, aby nedával najevo svou vzdělanost, ale autor tím zároveň udržuje text v poloze jakéhosi sarkastického osvícenského traktátu, který se však stále více svým druhým téžisťem propadá do nitra tmy a mlhy nevědomí. Pouť Viktora Kaplana začíná jako útěk z nehybnosti nejprve komunistické, pak se prodírá byrokratickou strnulostí bodré Vídně a lačně směřuje do víru anticivilizačních orientálních nauk, které lze chápat snad jako vzpuru proti racionálnímu světu Západu. Hrdina se cestou po těchto stezkách svléká ze své identity i kulturních jistot, a přestože ne bez odporů, přece jen ztrácí sám sebe.

Zašmodrchaně tím chci říci, že při své lehkosti tu vznikl román pozoruhodně se dotýkající mnoha aktuálně krvavých věcí dneška.

Jiří Peňás ■

Stanislav Komárek. *Opšlstisova nadace* (nepravidelný román). Doslov Vladimír Novotný. Vydal nakl. Petrov, 200 stran.

Stanislav Komárek, biolog, filozof a už také romanopisec

ničárů, elitního vojska tureckého sultána složeného z netureckých odvedenců na dobytém Balkánu. Od Opšlstise získá víc než štědré stipendium, bez větších citových rozpaků opouští svou ženu, ekologistku Silke i čerstvě narozeného synka Viktorka, a na tři roky odjíždí studovat militantní bratrstvo přímo ke zdrojům do Istanbulu.

Počáteční nadšení ale brzy stídá nejasné tušení, že je Kaplan vtahován do hrozivých („onimózních“, to je oblíbené Komárkovo slovo) sonvislostí a dějů, jež pomalu obtáčejí svá chapadla kolem vykořeněného hrdiny. Zdánlivě mrtvý předmět zájmu (stále obtížnější janičáři byli nakonec po východ-